

Ақийда дарслари (115-дарс). Илм Ислом тарафыда ва ақийда далиллари (2-қисм)

13:00 / 21.12.2020 3240

(иккинчи мақола)

Оҳод ҳадислар ҳақидаги баҳс яна ҳам мукаммал бўлиши учун «Ҳадис ва Ҳаёт» номли асаримизнинг биринчи жузидан узунроқ бир иқтибос келтиришга ижозат бергайсиз:

«Исломда энг нозик масала эътиқод масаласи экани ҳаммага маълум. Айни ана шу эътибордан Аллоҳ таоло ақийданинг жавҳарий – асл масалаларини, бошқача қилиб айтганимизда, рукнларини Қуръони Карим орқали собит қилгандир. Чунки бу соҳада бир сўз билан кишининг иймони куфрга, жаннати дўзахга айланиб кетиши мумкин.

Шунинг учун ҳам ақоид илми уламоларимиз Қуръони Каримдан кейин иккинчи ўринда турадиган далил – ҳадиси шарифларни қандай шартлар ила ақийда бобида далил сифатида қабул қилиш кераклиги ҳақида тортишганлар. Тортишув асосан жумхури уламолар билан баъзи ҳанбалийлар орасида бўлган.

Ўртага биринчи қўйилган масала, зон (гумон) ила ақийда собит бўладими, йўқми, деган масала бўлган. Оддий ҳолатда бу савол қизиқ туюлиши турган гап. Гумон билан бир иш қилиб бўлиши мумкин эмаслигини ҳамма яхши билади. Ундей бўлса, уламолар ақийдага ўхшаш ўта нозик масалага

гумонни аралаштириб нима қиладилар, дейишимиз мүмкін.

Лекин ақийда илми уламолари истилоҳида зонн - гумон; зинхор, заррача ҳам шубҳа күттармайдиган, қатъий, илми яқийннинг даражасига етмаган саҳих илмни англатишини билганимиздан сўнг, ҳеч ҳам ажабланишга ўрин қолмайди. Бу саволга ҳамма баравариға: «Зонн - гумон ила ақийда событ бўлиши мүмкін эмас», деб жавоб берган.

Кейин оҳод ҳадис (албатта, саҳих бўлиш шарти ила) зонни ифода этадими ёки илмни, деган масала ўртага қўйилган. Бу жумладаги «илм»дан мурод, ақоид уламолари истилоҳида заррача шубҳаси йўқ илми яқийнни ифода этишини ҳам айтиб қўйишимиз лозим.

Маълумки, оҳод ҳадис дейилганда, ёлғонга келишиб олишлари мүмкін бўлмаган даражада кўп сондаги кишилар ривоят қилмаган ҳадис тушунилади.

Бу саволга келганда икки хил жавоб бўлган:

1. Жумҳури уламолар: «Оҳод ҳадислар (агар саҳих бўлсалар ҳам) фақат гумонни ифода этади, илми яқийнни ифода этмайди», деганлар.
2. Баъзи ҳанбалий уламолар: «Оҳод ҳадислар, агар саҳих бўлсалар, илми яқийнни ифода этади», деганлар. Аввал ҳамма: «Зонн билан, илми яқийнсиз ақийда событ бўлмайди», деган эди. Энди жумҳури уламолар: «Оҳод ҳадислар (агар саҳих бўлсалар ҳам) зонни ифода қиласди, холос», демоқдалар.

Ундей бўлса, ақийда событ бўлиши учун фақат мутавотир, яъни ёлғонга келишиб олишлари мүмкін бўлмаган кўп сондаги ровийлар ривоят қилган ҳадисгина ярап экан-да?

Лекин ақийда бўйича келтирилган далилларга қарасак, кўплаб нарсалар оҳод ҳадислар ила событ бўлганини кўрамиз. Яна ҳайрон қоламиз.

Жумҳури уламоларга: «Сиз муҳтарамлар «Оҳод ҳадис ила ақийда событ бўлмайди», дейсизлар. Аммо биз қараб кўрсак, қабр азоби, Мункар, Накирнинг саволи, сирот, ҳавз, мизон, шафоат каби кўплаб ақийда масалалари айнан оҳод ҳадислар билан событ бўлган экан-ку», деймиз.

Улар бизга: «Гапингиз жуда тўғри, биз ҳеч қачон сиз айтган нарсаларни ва яна сиз айтмаган кўпгина нарсаларни оҳод ҳадислар билан событ бўлмайди, деганимиз йўқ. Сизлар бизнинг истилоҳимизга тушунмабсизлар.

Биз «Зонн билан, бошқача қилиб айтганда, оход ҳадис билан ақийда событ бўлмайди», деганимизда, ақийда рукнларини, яъни буларни инкор қилган инсон Ислом доирасидан бутунлай чиқиб кетадиган ҳукмларни, чунончи, Аллоҳ таолонинг мавжудлиги, пайғамбарларнинг ҳақлиги каби масалаларни кўзда тутганимиз. Шунинг учун ҳаммамиз ҳеч қандай ихтилофсиз ақийданинг фаръий масалаларида оход ҳадисларни, агар улар саҳих бўлса, қабул қилишга қарор қилганмиз», дейдилар.

Ана энди ҳамма нарса равшан бўлди. Ислом ақийдасининг асоси ҳисобланган, иймоннинг рукни бўлган, Аллоҳ таолога, Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга, Қуръони Каримга, қиёмат кунига, фаришталарга, Қазои қадарга ва бошқа шунга ўхшаш «Диндан деб билиш зарур ҳисобланган», иймон келтирмаган одам бутунлай диндан чиқиб кофир бўладиган нарсаларнинг событ бўлиши учун илми яқийн лозим экан. Бу эса Қуръони Карим кучидаги далилни тақозо қиласи. Дарҳақиқат, мазкур нарсалар Қуръони Карим ила событ бўлган. Бунга ҳеч ким хилоф қилмайди.

Лекин афсуски, оход ҳадис илми яқийнни ифода қиласими, деган тортишув натижаси кейинчалик баъзи бир ноқулайликларни келтириб чиқарди.

Ўша масалада жумҳури уламолар, Аҳли сунна ва жамоа - моликийси бўлсин, шофеъийси бўлсин, ҳанафийси бўлсин, ҳанбалийси бўлсин ва яна бошқалари бўлсин, «Оҳод ҳадис, ҳар қанча саҳих бўлса ҳам, у билан инкор қилган кишини иймондан ажратадиган ақийда событ бўлмайди», деганлар.

Мұҳаддислар ва баъзи қавлларга қараганда имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳи: «Саҳих оҳод ҳадис ила илми яқийн, бинобарин, инкор қилган киши кофир бўладиган ақийда событ бўлади», деганлар.

Ҳозир ана шу гапни тутиб олиб, мусулмонларни сал нарсага кофирга чиқарадиганлар кўпайиб кетган. Баъзи бир ҳадиси шарифларда маълум гапларни айтган ёки ишларни қилганларга куфр ёхуд ширк нисбати берилган. Ўша ҳадислар саҳих бўлиши мумкин. Лекин ҳаммаси оҳод ҳадислар. Уламолар: «Ҳатто мутавотир ҳадис билан ҳам инсонни диндан чиқди, деб ҳукм қилиш мумкин эмас», деб иттифоқ қилганлар. Мазкур оҳод ҳадислардаги куфр ва ширк эса одамни иймонидан бутунлай жудо қиласи. Яъни куфр ва ширкка оид бир иш қилган ҳисобланади. Уларни қилган хатокор инсон тавба қилмоғи лозим бўлади.

(Тамом)

«Сунний ақийдалар» китобидан